

том на передтекстовому етапі, як уже наголошувалося, є розвиток в учнів антиципації. На думку Є.А. Кулькіної, це може бути досягнуто за допомогою ряду вправ, а саме: постановки питання перед читанням тексту. Учням пропонується виявити, чи є в тексті відповідь на це питання чи ні. Ще одним прийомом є прогноз змісту тексту із заголовка, що особливо ефективно в разі роботи з публіцистичними текстами.

При організації самостійної роботи з текстами особливо значущим завданням передтекстового етапу є мотивація учня до вивчення тексту. Постановка питань перед читанням тексту, на думку методистів, дасть змогу підсилити мотивацію учня до роботи над текстом, при цьому важливо, щоб передтекстове питання стосувалося проблем життя учня, інтересів молоді, а також мало діалогічну природу, ініціювало учня до формулювання своєї думки.

Висновки. Вивчення вітчизняних і зарубіжних джерел, а також досвід практичної діяльності дають змогу зробити висновок про те, що на сучасному етапі йде активний пошук шляхів вдосконалення організації роботи студентів на практичних заняттях з метою модернізації процесу викладання іноземних мов у вищій школі. Ускладнення вимог до випускників вищих навчальних закладів і реалії життя ставлять перед викладачами завдання вивчати і впроваджувати в навчальну практику найбільш ефективні методики і технології, поєднувати традиційні й інноваційні методи у навчанні та організації роботи тих, хто навчається, творчо розвивати набутий практичний і теоретичний досвід викладання дисципліни.

Література

1. Авсюкевич Ю.С. Принципи навчання англomовної презентації студентів економічних напрямів / Ю.С. Авсюкевич // Іноземні мови. – 2008. – № 1. – С. 25–30.
2. Кулькіна Є.А. Прийоми роботи з навчальними текстами з англ. мови. на передтекстовому етапі / Є.А. Кулькіна // Іноземні мови в школі. – 2007. – № 5. – С. 74.
3. Використання методу “Учіння через навчання” на уроках іноземної мови / Ж.П. Марган, Ф.А. Ратнер., А.Е. Рахімова // Іноземні мови в школі. – 2007. – № 6. – С. 2.
4. Тарнопольський О. Студент у функції викладача англійської мови як іноземної: вплив на ставлення до навчання та навчальну мотивацію / О. Тарнопольський, Ю. Дегтярьова // Збірник наукових праць. – Л., 2007. – С. 37–40.
5. Тарнопольський О.Б. Методика обучения английскому языку для делового общения : учеб. пособ. / О.Б. Тарнопольский., С.П. Кожушко. Ю.К. Ленвіт. – 2004. – С.65
6. Тарнопольський О.Б. Англійська мова в Україні: якого варіанта навчати? / О.Б. Тарнопольський // Іноземні мови. – 2003. – № 2. – С. 3–6.
7. Tarnopolsky O. The scale of learner autonomy: Three levels in an intensive English programme / O. Tarnopolsky // Independence. Newsletter of the IATEFL Learner Independence Special Interest Group. – 2001. – Issue 29. – P. 1–5.

ПОНОМАРЬОВА Г.Ф.

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Серед найважливіших аспектів освітніх реформ, здійснених у зарубіжних країнах протягом десяти- п'ятнадцяти років, необхідно зазначити зміни в управлінні освітою. Насамперед, йдеться про перерозподіл відповідальності за прийняття рішень між різними рівнями управління. Реформи управління освітою на макрорівні (тобто на рівні національних систем освіти) полягали переважно у прогресивній децентралізації управління і делегуванні значних повноважень суспільству.

У Європейському Союзі Директорат XXII у справах освіти має значні ресурси для підтримки мобільності та фінансування багатьох проектів дослідження окремих рівнів освіти (насамперед, професійної і вищої). Мета цих проектів – поширення інформації про системи і заклади освіти й формування спільного бачення змісту та методів (фактично-стандартів) навчання, якості підготовки тощо. Невелику частину цих коштів отримують і вищі навчальні заклади України (переважно університети) у рамках проекту ТЕМПУС-ТАСІС [8, с. 26].

Сьогодні є актуальним завдання системного аналізу світових досягнень для вдосконалення навчального процесу в Україні. При цьому важливо не просто зафіксувати позитивність досвіду, а виявити зміст і тенденції дидактичних пошуків; необхідно осмислити та засвоїти підходи до навчального процесу, вироблені у світовій теорії та практиці навчання. Ці питання висвітлювалися в працях українських та зарубіжних дослідників А.В. Глузмана, В.І. Лугового, Б.Л. Вульфсона, З.А. Малькової, Р. Pachocinski, К.В. Корсака [3; 5] та інших.

Актуальним питанням сучасної освіти залишається розробка єдиних освітніх стандартів. Дослідники освітніх стандартів В.Л. Петренко, Н.Г. Ничкало, С.У. Гончаренко, Б.С. Гершунський, В.С. Ледньов, В.І. Байденко, Н.О. Селезньова, В.М. Соколов та інші обґрунтовано дійшли висновку, що освітній стандарт, який відображає цілі функціонування та розвитку освітньої системи, є сукупністю соціальних норм – вимог до рівня освіченості, підготовленості випускника, власне до освітньої системи.

Мета статті полягає в розгляді та компаративістському аналізі сучасних тенденцій розвитку зарубіжних систем вищої педагогічної освіти, в аналізі змін державних освітніх стандартів України в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Без застосування методів і можливостей сучасної порівняльної педагогіки Лісабонська конвенція, Болонська декларація залишаються документами добрих намірів і не перетворюються у засіб посилення європейської інтеграції, прискорення економічного та інтелектуального розвитку всіх країн Європи. Очевидно, що підписання Україною Болонської декларації та виконання її положень відкрило нові горизонти для освітньої співпраці й стає однією з передумов її повноправного входження в європейський культурний та освітній простір.

Значним для всіх країн є процес оволодіння новими знаннями і методиками, що сприяє професійному зростанню спеціаліста. Так, наприклад, система сервісної допомоги педагогам у Франції має давні традиції, що ведуть свій відлік від початку ХХ ст. У 1954 р. з'являється Національний центр педагогічної документації (CNDP) у Парижі, який координує роботу центрів у регіонах (CRDP) і департаментах (CDDP). У кожному навчальному закладі створюється власний Центр документації й інформації (CDI). Роботу всіх центрів забезпечують 2250 педагогів, бібліотекарів (у Франції їх називають документалістами), спеціалістів з аудіовізуальних засобів. Послуги надають 115 медіатек і 114 книгарень [9, с. 24].

Сьогодні, впроваджуючи нові знання, педагоги потребують забезпечення новими технологіями, де поряд з традиційними домінують інформаційні та комунікаційні технології. Без знань комп'ютерних технологій, уміння орієнтуватись в інформаційному просторі, володіти та оперувати інформацією людина не зможе набути відповідної професії, що відповідатиме потребам ринку праці. А отже, і система знань сучасної освіти спрямована на впровадження таких технологій, що забезпечують суспільство швидким оновленням знань, здобуттям інформації, дають змогу

спілкуватися та взаємодіяти без перешкод на локальному і глобальному рівнях. По-кращення якості викладання та кваліфікації викладачів є основною ідеєю освітніх реформ, що проводяться в європейських країнах у наш час. Цей новий інтерес до викладачів та їх професіоналізму пояснюється конкуренцією на міжнародному ринку праці. Не можемо не зазначити, що такі реформи почалися вже і в Україні.

Як результат проведення реформ, спостерігається значне зростання кількості наукових досліджень з питань освітньої політики, ефективності освіти, покращення якості знань і досягнень студентів. Ці дослідження підтверджують тезу про необхідність глибокого знання викладачем його предмета, оскільки лише “глибина та ширина знань у сфері змісту допоможуть вчителю залучити учня до складного пізнавального процесу [10].

Розглянемо процес змін державних стандартів у нашій країні. Зі здобуттям незалежності перед Україною постала проблема розроблення національної СВО, що з одночасним збереженням надбань вітчизняної вищої школи дало б змогу адаптувати її до нових соціально-економічних умов та інтегрувати у світову систему підготовки фахівців із ВО. Але відмова від регулювання діяльності СВО на підставі науково обґрунтованої регламентації структури та обсягів підготовки фахівців, впровадження вольових та суб’єктивних рішень призвели до численних негативних проявів, у тому числі до порушення відповідності переліку професійних кваліфікацій та спеціальностей потребам суспільства та сфери праці, до значного зниження соціальної захищеності випускників ВНЗ [6, с. 78].

До 1994 р. СВО України діяла переважно на підставі нормативно-методичних документів СРСР та УРСР. Але у зв’язку з намаганням реформувати національну СВО в напрямі зближення її з системами вищої фахово орієнтованої академічної освіти разом зі збереженням рівня фахової освіти “спеціаліст” законодавством України було введено два рівні по суті академічної освіти: бакалавр та магістр. Це вимагало розробки нового нормативно-правового та нормативно-методичного забезпечення функціонування СВО. Але це забезпечення не торкнулося проблем формування змісту освіти та навчання, зокрема і стандартів ВО, що відповідно до “Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах” складалися з освітньої кваліфікаційної характеристики, нормативної частини змісту освіти та тестів. При цьому нормативна частина змісту освіти була складовою освітньо-професійної програми підготовки.

У 1994 р. був розроблений Перелік напрямів та спеціальностей ВО (далі – Перелік-94), що містив майже шістьдесят напрямів підготовки та більше ніж 600 спеціальностей освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліста та магістра, але вже без нормативно визначених і узгоджених зі сферою праці відповідних професійних кваліфікацій, тобто Державний стандарт вищої освіти.

Парадокс Переліку-94 полягав ще й у тому, що напрями (бакалаврати) були в переважній більшості сформовані за ознакою належності до певних галузей економіки держави, а не за академічною ознакою спільності наукового знання. До того ж для академічного рівня магістра визначалися спеціальності, а не програми ВО, як це має бути. І взагалі, на початок розроблення Переліку-94 не було визначено, розглянуто та затверджено жодного принципу його формування. У результаті Перелік-94 виявився чудово пристосованою для цілей комерціалізації ВО еkleктичною сумішшю назв галузей економіки держави та наукових напрямів, назв традиційних, існуючих ще за

часів СРСР, спеціальностей та кон'юктурних назв кафедр, дисертацій, наукових проблем тощо, замість злагодженого, науково обґрунтованого відображення соціального замовлення та підготовки фахівців з ВО, як це гучно декларувалося [6, с. 80].

До 1997 р. були розроблені та тимчасово уведені в дію лише освітньо-професійні програми підготовки (далі – ОПП) молодших спеціалістів та бакалаврів. До речі, ці документи не були розроблені більше ніж для 20% напрямів та спеціальностей Переліку-94.

Зважаючи на те, що Перелік-94 за структурою не відповідав вимогам суспільного поділу праці в країні, виникла необхідність його доопрацювання, що й було зроблено в 1997 р. Перелік створювався на підставі пропозицій ВНЗ, що розглядалися робочою групою Міносвіти під головуванням М.Ф. Степка.

Новий Перелік напрямів і спеціальностей (далі – Перелік-97) формувався з урахуванням принципів суб'єктно-діяльнісного підходу до суспільного поділу праці, за яким напрями та спеціальності визначаються за результатами аналізу структури фахової діяльності за об'єктно-діяльнісною та функціонально-предметною ознаками, на підставі чинних нормативно-правових документів, що регламентують діяльність СВО.

Підготовлений робочою групою проект Переліку-97 містив 65 напрямів підготовки, 206 спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста (за функціонально-предметною ознакою) та 176 спеціальностей освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліста й магістра (за об'єктно-діяльнісною ознакою). Суттєвим недоліком проекту було те, що за вказівкою керівництва міністерства в новому переліку збереглися усі 12 напрямів підготовки старого, що були побудовані за галузевим принципом, а не за принципом спорідненості змісту ВО та фахової підготовки [6, с. 89].

Сучасний етап розвитку системи стандартів ВО почався наприкінці минулого століття. Указом Президента України “Про Основні напрями реформування вищої освіти в Україні” [4] Міністерству економіки України, Міністерству праці України, Міністерству освіти України, іншим міністерствам та відомствам, що мали у своєму підпорядкуванні ВНЗ, пропонувалося вивчити потреби держави у спеціалістах відповідної кваліфікації, проаналізувати характеристики потенціалу ВНЗ та кадрового забезпечення в регіонах (областях), внести зміни щодо обсягу набору студентів у ВНЗ та структури перепідготовки спеціалістів із ВО, вивільнених із галузей народного господарства, розробити науково обґрунтовану методику визначення потреб держави у спеціалістах з різним рівнем кваліфікації та обсягів державного замовлення та врахуванням реальної ситуації на ринку праці.

На зламі тисячоліть законодавством України була встановлена система освітніх та освітньо-кваліфікаційних рівнів. Були сформульовані принципи побудови системи стандартів ВО [2] та розроблений проект методик створення усіх її компонентів. Постановою КМ України була запроваджена нова структура системи стандартів ВО, що у 2002 р. була підтверджена Законом України “Про вищу освіту”, прийнятим Верховною Радою.

Значну роль у підготовці проекту цього Закону відіграли депутати та працівники апарату Верховної Ради України, фахівці Міністерства освіти і науки України (далі – МОН), провідних ВНЗ країни: І.Р. Юхновський, В.Д. Шпильовий, М.Ф. Степка, В.Л. Петренко [2, с. 7–15] та інші.

Закон України “Про вищу освіту” визначав структуру системи стандартів ВО.

Крім того, у Законі було зазначено: розроблення будь-якої складової системи стандартів ВО, внесення змін до них, а також здійснення контролю за їх дотриманням неможливе без затвердженого КМ України “Порядку розроблення системи стандартів вищої освіти та внесення змін до них, а також здійснення контролю за їх дотриманням”; перелік кваліфікацій за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, вимоги до освітніх та освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти затверджуються КМ України за поданням МОН, погодженим із Міністерством праці та соціальної політики України; перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у ВНЗ за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, затверджується КМ України за поданням МОН. Таким чином, відповідно до положень Закону, розроблення, експертиза, погодження, затвердження, реєстрація, зберігання, друкування складових системи стандартів можливі тільки на підставі затвердженого КМ України “Порядку розроблення системи стандартів ВО”. Поки що єдиним нормативно-методичним документом для розроблення складових галузевих стандартів є “Комплекс нормативних документів для розробки складових системи стандартів вищої освіти” В.Л. Петренка.

На основі розглянутих на нарадах пропозицій щодо визначення нормативного змісту освіти й навчання був складений перелік рекомендованих навчальних дисциплін за гуманітарним та соціально-економічним циклом підготовки для спеціальностей освітньо-кваліфікаційних рівнів молодший спеціаліст і бакалавр. Цей перелік разом зі змістовими частинами ОКХ та ОПП освітньо-кваліфікаційних рівнів молодшого спеціаліста та бакалавра було введено в дію інструктивним листом МОН України.

Таким чином, уже в 2002–2003 рр. виникли всі реальні передумови завершення розроблення системи стандартів ВО. Але роботи зі стандартизації знов уповільнилися в черговому очікуванні керівних указівок щодо модернізації СВО вже в контексті приєднання України до Болонського процесу.

У 2007 р. у вітчизняній вищій школі розпочався процес впровадження освітніх стандартів нового покоління. Прийом абітурієнтів до вищих навчальних закладів здійснювався згідно з новим переліком напрямів підготовки.

Відомо, що жодних офіційних документів щодо скасування чинної методики розробки складових системи стандартів вищої освіти немає. Можливо, найпростіший вихід із ситуації, що склалася, – якомога скоріше розпочати на її основі роботу над галузевими стандартами для нових напрямів підготовки. До того ж, на нашу думку, не можна ігнорувати і таке положення Закону України “Про вищу освіту”: “...Порядок розроблення стандартів вищої освіти та внесення змін до них, а також здійснення контролю за їх дотриманням визначається Кабінетом Міністрів України” [1, с. 55–56].

З метою виконання зазначених завдань уряд розробив законопроекти про внесення змін до Законів України “Про освіту” і “Про вищу освіту”, проект Закону України “Про післядипломну освіту”, запровадив зовнішнє незалежне оцінювання якості знань усіх випускників загальноосвітніх навчальних закладів, а також учнів професійно-технічних навчальних закладів, студентів ВНЗ I–II рівнів акредитації.

Найголовніша наша проблема – відсутність єдності та консолідованості між основними суб’єктами сфери вищої освіти. Так, уже більше як п’ять років тому запровадили кредитно-модульну систему організації навчального процесу. В програмному документі “Основні засади розвитку вищої освіти України” було наведено Національний звіт України про впровадження положень Болонського проце-

су (“...Національний звіт України із запровадження положень Болонського процесу у вищу освіту” оцінений Болонським секретаріатом на Лондонському самміті міністрів країн – учасниць Болонського процесу (травень, 2007 р.) досить високо – 3,83, за умови, що найвищий бал становив 5” [7, с. 7]), було сформульовані основні напрями модернізації структури вищої освіти України, було прийнято План дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове співтовариство на період до 2010 р., але й досі не проведено ґрунтовного аналізу попередніх результатів, не зроблено необхідних висновків, не розроблено план дій щодо їх удосконалення.

З початку Болонського процесу система професійної освіти в Україні також зазнала певних змін. Значну увагу почали приділяти міжнародній співпраці, яка здійснюється шляхом участі в міжнародних програмах обміну, таких як Socrates та Leonardo da Vinci, професорсько-викладацького складу та студентства. Згідно з програмою Socrates Україна сприяє забезпеченню мобільності викладачів, вчителів, учнів, студентів та обмінюється досвідом щодо організації системи професійної освіти і запровадження новітніх ідей освітньої політики на власних теренах. Програма Leonardo da Vinci має на меті розвиток Європейського освітнього простору та професійної підготовки фахівців технічних спеціальностей, а також покращення якості та доступності систем професійної освіти і підготовки у державі й регіоні.

Модернізація національної системи освіти в Україні відбувається сьогодні в контексті розвитку нашої держави як європейської. Особливо значні трансформації мають бути в професійній освіті, оскільки процеси глобалізації, інтеграції та інформатизації суспільства спричиняють глибокі цивілізаційні зміни, які не можуть не позначитися на вимогах до професійної підготовки фахівців.

Висновки. Розроблення прийнятної для всіх країн – учасниць Болонського процесу процедури встановлення еквівалентності освітніх стандартів, тобто академічних кваліфікацій, навчальних курсів, дипломів, свідоцтв тощо, неможливе без гармонізації вимог системи стандартів ВО України зі стандартами фахових асоціацій та вимогами професійних спілок європейських країн і освітніх стандартів провідних університетів за прийнятими в Європі критеріями, механізмами та методами оцінювання якості фахової підготовки та освіти.

Література

1. Вища школа. – 2008. – № 1. – 128 с.
2. Вища школа. – 2008. – № 4. – 128 с.
3. Глузман А.В. Университетское педагогическое образование, опыт системного исследования : монография / А.В. Глузман. – К. : Просвіта, 1996 – 312 с.
4. Закон України “Про вищу освіту” № 2984-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – 134 с.
5. Луговий В.І. Управління освітою : навч. посіб. для слухачів, аспірантів, докторантів спеціальності “Державне управління”. – К. : УАДУ, 1997. – 302 с.
6. Проблеми освіти : наук.-метод. зб. / НМЦ ВО МОН України. – К., 2005. – Вип. 45: Болонський процес в Україні. – Ч. 1. – 192 с.
7. Основні засади розвитку вищої освіти України : програма розвитку вищої освіти України. – 2008. – Ч. 4. – 86 с.
8. Шлях освіти. – 1999. – № 3. – 55 с.
9. Шлях освіти. – 2003. – № 1. – 55 с.
10. ЮНЕСКО. Международная конференция по образованию. 40-я сессия. Женева, 1986.